

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Gyvenimas tarp spalvų

2013-12-10

ŽURNALAS: KRANTAI

TEMA: Dailė

AUTORIUS: Romualdas Čėsna

DATA: 2013-12

Paslaptingas ir poetiškas jau beveik du dešimtmečius Vilniuje gyvenančio ir čia kuriančio armėnų dailininko Armeno Babayano pasaulis. Menininko drobėse, kupinose praėjusių amžių dvelksmo ir šiuolaikinio gyvenimo įprasminimo – ir tiesos paieška, ir viltis, ir gera energija. Dailininkas drąsiai laužo nusistovėjusius stereotipus, jo kūryboje vis labiau ryškėja filosofinis reiškinių ir įvykių apmąstymas. Daugelis paveikslų, sklidini muzikos ritmų ir garsų, paperka giliu nuoširdumu, amžinosiomis žmogiškojo gyvenimo ir būties temomis.

Atspindinčios dviejų kultūrų – armėniškosios ir lietuviškosios – dvasią, Armeno Babayano drobės dvelkia nuoširdumu ir profesionalumu, ryškėjančiu abstrakciniu pradū. Menininkas labai produktyvus – per gyvenimo Lietuvoje metus surengė daugiau kaip tris dešimtis parodų, jo paveikslai puošia ne tik armėnų, lietuvių, bet ir amerikiečių, olandų, prancūzų, vokiečių, danų namus.

Lemtingas susitikimas

Armeno Babayano tėvynė – Armėnija. Ten gimė, mokėsi, užaugo. Baigęs dailės mokyklą, studijavo taikomąją dekoratyvinę dailę Jerevano dailės ir teatro institute. Bebaigiant mokslus, prasidėjo etninių armėnų ir azerbaidžaniečių kruvini susirėmimai Azerbaidžanui priklausiusiame Kalnų Karabache.

– Jerevane buvo įvesta karinė padėtis, komendanto valanda, gatvėmis patruliavo kariuomenė. Ilgiau užsibuvus studijoje, tą vakarą grįžti namo jau negalėjai. Ant kiekvieno kampo tave būtų sulaikę patruliai, – jaunystės dienas prisimena Armenas.

Ieškodama išeities, instituto vadovybė vyresniųjų kursų studentams rekomendavo pasiprašyti leidimo baigti studijas kitų respublikų aukštosiose mokyklose. Armenas parašė laišką tuometinei Lietuvos dailės instituto vadovybei. Gavęs palankų atsakymą, labai apsidžiaugė.

Jaunuolį iš neramumų apimtos Armėnijos instituto vadovybė šiltai priėmė, suteikė

paramą, apgyvendino studentų bendrabutyje. Per Lietuvos sostinėje praleistus mokslo metus vaikas parengė diplominį darbą. Jo darbo vadovas buvo profesorius Juozas Adomonis, pasak Armeno, ramus, labai malonus žmogus.

Diplominį darbą Babayanas apgynė jau grįžęs į tėvynę. Kaip ir anksčiau, apsigyveno gimtuosiuose namuose už penkiolikos kilometrų nuo sostinės. Įsirengė neblogas dirbtuves, pradėjo laisvai reikštis kaip kūrėjas. Nei apie parodas, nei apie karjerą dar negalvojo. Tiesiog kūrė. Kūrė taip, kaip norėjo.

Pamatę Armeno tapytus paveikslus, draugai ir pažįstami patarė pabandyti laimėti Jerevano „Monmartre“ – paveikslų turguje parke po atviru dangumi. Čia nuo pat ryto rinkdavęsi dailininkai siūlydavo savo kūrinius praeiviams. Armenui teko verstis iš to, ką parduodavo.

Neramaus, margaspalvio turgaus fone Armeno paveikslai išsiskyrė iš kitų. Kartą savo darbus pardavinėjantį dailininką pastebėjo Armėnijos šiuolaikinio meno muziejaus direktorius Genrichas Igitianas. Armenas pakvietė iškilųjį dailėtyrininką apsilankyti dirbtuvėse. Pamatęs daugiau jo tapytų kūrinių, garbingasis svečias iškart suvokė, kad prieš jį – įdomus, savito braižo menininkas, ir pasiūlė surengti personalinę parodą.

Armenas labai apsidžiaugė. Bet pirmoji personalinė paroda, ir dar tokioje prestižinėje erdvėje kaip Armėnijos šiuolaikinio meno muziejus, kai kuriems menininkams sukėlė nepasitenkinimą. Kaipgi taip, kur teisybė? Akademikai, laureatai, nusipelnę meistrai laukia nesulaukia eilės eksponuoti čia bent po vieną kitą darbą, o jaunam, ką tik diplomą įgijusiam dailininkui iškart suteikiama tokia neįtikėtina galimybė – surengti personalinę parodą!

Bet paroda, kuriai autorius atrinko trisdešimt kūrinių, nustebino ir nepatenkintuosius. Ji tapo tikra meno švente ir savotiška Armeno vizitine kortele. Į atidarymą atvyko apie tris šimtus dailininkų, kultūros, meno veikėjų, Armeno gerbėjų ir draugų. Jo vardas sumirgėjo spaudos puslapiuose, televizijos laidose.

Genrichas Igitianas buvo pripažintas naujojo talento atradėju. Apie Babayano kūrybą jis parašė platų atsiliepimą. Štai keletas ištraukų:

Daugeliui armėnų tapytojų būdingas ryškus paletės intensyvumas, pakanka prisiminti Sarianą, Galeną, Vrurį, Minasą. Bet ne mažiau žymūs tokie mūsų meistrai kaip Aleksandras Bažebukas-Melikianas, Kočaras, Karalianas Džotto (Gevorgas Grigorianas), dirbę santūria, tamsia gama .

Pirmiausia, kas krinta į akis susipažinus su Armeno Babayano kūrinių – nepaprastas asketiškumas, rūsti, kartais net šiurkšti, ne „armėniška“ tapybos maniera. Greičiausiai čia „armėniška“ yra tai, kas tikriausiai egzistavo kažkur meno ištakose, kas grubiai pirmapradiška, stabmeldiška, tolima rafinuotumui, tariamam grožiui, kas neapsunkinta informacijos srauto.

Kartais matau peizažų, kuriuose daug nacionalinių – egzotiškų atributų: ir Araratas, ir tuopos, ir gandrai, ir žydintys abrikosų medžiai, o Armėnijos nėra. O čia [Babayano kūriniuose], kur visiškai nėra šių nurodytų atributų, pajunti jaudinantį Tėvynės jausmą, didingos gamtos atmosferą.

Drobių motyvai paprasti ir amžini: mergaitė, grojanti dėdele, motinystė, susitikimas, šeima, sviestą mušančios kaimo moterys, lopšys... Dažnas Armeno drobėse jėgos simbolis jautis, –

iškyla asociacija su sunkiai suarta akmeninga žeme ir sena kaip pasaulis artojo daina „Orovel“. Peizažo iš tiesų čia nėra, greičiau tai fonas nepretenzingoms, tarsi iš po žemės išdygusioms tvirtu sudėjimo, deformuotoms kresnoms figūroms. Gamta tampa sudėtinė dalimi, lygiai kaip ir kiti paveikslo komponentai, kartais vos pastebimi rūsčių kalnų kontūrai.

Kompoziciniai Armeno Babayano sprendimai kartais suvokiami kaip ženklų sistema, dailininkas abstrahuoja motyvą iki ribos, iki grynos daikto konstrukcijos, atmesdamas visa, kas nereikalinga. Smulkmenos, detalizavimas jo visiškai nedomina. Nepaisant santykinai mažų matmenų, drobės didingos ir monumentalios, jų ekspresyvumas yra vidinio pobūdžio, figūrų judesiai, kaip atvaizduose ant uolų, santūrus, reikšmingumo pasiekiamas tiksliai jaučiamomis proporcijomis ir architektonika. Spalvos naudojamos taip šykščiai, kad beveik tampa monochromatiškos, ir nors nepastebima kokia nors pamėgta gama, dailininkas vienodai tvirtai valdo spalvinę situaciją: tai sidabriškai žydri, vaiskiai žali ir vis dėlto vyraujantys ochros – rudi tonai.

Gali pasirodyti, kad Armenas Babayanas visai neturi trūkumų, vien tik pagyrimai, nepriekaištingas sterilumas. Visai ne. Daug kas dailininko laukia ateityje, jam teks nueiti ilgą, sunkų kelią. Bet jis tvirtu įsitikinimų, darbštus, atkaklus žmogus .

Pirmosios parodos sėkmė, geranoriški Genricho Igitiano ir kitų dailėtyrininkų atsiliepimai davė gilų impulsą dailininko kūrybai. Žiburėlis jo dirbtuvės languose negesdavo per naktis...

Bet Armėnijos, ką tik išgyvenusios baisų žemės drebėjimą, laukė dar vienas sunkus išbandymas. Prieš keletą metų išiplieskęs konfliktas tarp šio krašto ir Azerbaidžano išiliepsnojo ir peraugo į tikrą karą. Gyvenimas pakrypo taip, kad teko galvoti ne kaip pragyventi, o kaip išgyventi.

Gatvės skendėjo tamsoje, kaukė automobilių, vežančių sužeistuosius, sirenos. Žmonės buvo įsitempę iki paskutiniųjų.

Slogi nerimo ir nevilties atmosfera, ilgi vakarai be šviesos vis labiau slėgė Armeną. Paveikslai, dailė, kūryba – kam tai galėjo rūpėti?.. Menininkas pasijuto niekam nereikalingas.

Nerasdamas sau vietos, Armenas parašė laišką Vilniuje gyvenusiai draugei ir paprašė atsiųsti iškvietimą.

Iškvietimas netrukus atėjo. Taip likimo vingiai vėl atvedė Armeną į Lietuvą.

Šįkart ne vieną. Su žmona Anahit ir dukrele Arpine ant rankų.

Naujuosius – 1995-uosius – metus armėnų dailininko šeima sutiko traukinyje. Vilniaus geležinkelio stotyje jie išlipo sausio pirmosios rytą.

Armeno Babayano gyvenime prasidėjo lietuviškasis etapas.

Trys rožės

- Palyginti su karo siaubiama Armėnija, Lietuva man pasirodė kaip rojaus kampelis, - prisimena tas dienas dailininkas. -

Kol vėl pradėjau sapnuoti gimtinę, jos kalnus ir žaliuosius slėnius, praėjo dar nemažai laiko...

Ar kamuoja Armeną Tėvynės ilgesys? Kamuoja, kaipgi... Kai iki skausmo apninka, dailininkas skambina į gimtuosius namus: „Kaip jautiesi, mama?.. Ar padeda atsiųsti vaistai? Kaip brolio, sesers šeima? O kaip mano rožė?..“

Armenas pasakoja, kad jo rožė - tai lyg jo talismanas. Atsisveikindamas su tėvyne, dailininkas prie gimtojo namo pasodino iš kalnų parsineštą rožės krūmą ir paprašė artimųjų prižiūrėti ją.

- O kitos trys rožės - kartu su manimi. Tai žmona Anahit ir dvi mūsų dukros. Anahit turi ekonomistės diplomą ir darbo bankų sistemoje patirties. Dabar ji dirba dviejų dukrų mama ir dailininko žmona, - didžiudamasis savo šeima, sako menininkas.

Anahit - namų siela, rūpestinga šeimos židinio puoselėtoja. Ant jos pečių - visi namai ir darbai, šeimos norai ir svajonių išsipildymas.

Su neslepama šiluma ir meile dailininkas pasakoja, jog darni šeima ir yra pats brangiausias jo turtas. Savo dukromis - devyniolikmete Arpine, lietuviškai - Saulute, ir metais jaunesne, jau Vilniuje gimusia Kristina Armenas nepaprastai didžiuojasi. Juokaudamas sako, kad abi jos pasmerktos būti poliglotėmis: gerai mokosi, puikiai kalba lietuviškai, angliškai, rusiškai... Abi armėniškos šeimos atžalos - labai šiltos, kūrybingos. Nuo šio rudens jos abi studentės. Arpine studijuoja teisę Vilniaus universitete, o Kristina - ekonomiką ISM, Vadybos ir ekonomikos universitete.

Apie neeilinę armėnų šeimą, suradusią savo vietą toli nuo tėvynės, papasakojo Lietuvos muzikos akademijos auklėtinės, jaunos režisierės Svajonės Chramkovaitės televizijos filmas „Kelias svetimoje žemėje“. Jo herojus toli nuo namų, bet ne svetimoje žemėje. Atvira širdis, aštrus vidinis požiūris padeda jam surasti savo vietą tarp kitos tautos žmonių. Pasirodo, armėniškas temperamentas gali darniai sutarti su lietuvišku santūrumu...

Armenas negaili šiltų žodžių Lietuvai, į kurią su šeima vyko trims mėnesiams, o liko vos ne dviem dešimtmečiams.

- Lietuva toks mielas kraštas. Vilnius man pats gražiausias miestas, - nuoširdžiai sako jis.

Per gyvenimo antrojoje tėvynėje metus Armenas gerokai pramoko lietuviškai.

- Kai studijavau Vilniuje, visai neprastai lietuviškai kalbėjau. Dabar, žmonės sako, kalbu kiek su dzūkišku akcentu. Gal todėl, kad pagrybauti pas draugus į Varėną nuvažiuoju, o ten žmonės tarmiškai šneka.

Grybavimas - vienas maloniausių dailininko užsiėmimų.

- Man labai smagu būti miške, bendrauti su gamta. Armėnijoje ir grybų mažiau, ir tokios gražios tradicijos kaip grybų šventė Varėnoje niekur nemačiau. Ir tikras malonumas, ir atgaiva sielai. O prie viso šito ir įdomų paveikslų siužetą tarp žmonių pasigauni, - aiškina menininkas.

Šviesi talento branda

Į galeriją Armenas ateina kiekvieną rytą. Ji - pačiame sostinės centre, Stulginskio gatvėje, keliolika žingsnių nuo Gedimino prospekto. Pro jaukiai įkurtos meninės erdvės langus matosi senos liepos ir kraštelis siaurų gatvelių sandūros.

Galerija - įprastinė menininko darbo vieta. Čia jis geria kavą, renkasi teptukus, ruošia dažus, tapo paveikslus, kalbasi su draugais ir interesantais.

- Tapyba - mano kalba, mano religija ir mano kasdienė šventė, - sako Babayanas. - Kadangi esu laisvas menininkas, dirbu tai, ką noriu ir kada noriu. O praktiškai tai reiškia, kad tapau tol, kol pavargstu. Kai ateina įkvėpimas, prie molberto praleidžiu ir po keturiolika ar šešiolika valandų.

Visi, kas bent kiek geriau pažįsta Armeną, nedvejodami pasakys, kad jis - kūrybingas, darbui atsidavęs žmogus, dažnai einantis toli gražu nepramintu keliu. Jo kūryba pasižymi brandžia humanistine filosofija, savitu, vien jam būdingu stiliumi. Nors gyvena toli nuo gimtinės, savo kūryboje pirmenybę dažniausiai teikia temoms, neatsiejamoms nuo Armėnijos ir jos žmonių. Labai savitai dailininkas atskleidžia gimtojo krašto ilgesį, žmogaus ir žemės sąsajas, pro amžių klodus prasiskverbiantį praeities dvelksmą.

Kartais jo paveikslų siužetus, tolimus realiam pasauliui, šiandienai, būna nelengva nusakyti žodžiais, bet į žiūrovą jie prabyla raiškia dramatine kalba, sava mintimi ir stipriomis emocijomis. Menininkas lieka ištikimas savo manierai, kurią visada atskirsi nuo kitų dailininkų braižo.

Daugelis jo paveikslų sklidini muzikos ritmų ir garsų, kupini paslapties.

Drąsiai laužydamas nusistovėjusius stereotipus, Babayanas suteikia paveikslams didybės ir gilios prasmės.

Daugelis Armeno kūrinų atspindi jo santykį su gimtosios šalies istorija, kultūra, religija. Labai išpūdingi darbai Biblijos motyvais, nuolat kartojasi Kristaus įžengimo į Jeruzalę tema.

Beje, amžinybės, Kristaus tema - bene svarbiausia Babayano kūryboje.

Sukūręs daug paveikslų religine tematika, Armenas Babayanas prisipažįsta nuoširdžiai tikintis Dievą.

- Prie šios temos aš nuolat grįžtu, ji neišsemiama, ji visuomet su manimi. Kai būnu tėvynėje, kiekvienoje bažnyčioje uždegu žvakelę, būtinai apsilankau katoliko būstinėje

-

Ečmiadzine, šventose Armėnijos vietose, - pasakoja dailininkas.

Babayano kūriniai paperka nuoširdumu, savitu praeities ir dabarties suvokimu, amžinosiomis žmogiškojo gyvenimo ir būties temomis.

Štai vaikystės vaizdais ataustas paveikslas „Vandens nešėja“.

- Tai iš tų dienų, kai dar mažas buvau. Tiek metų prabėgo, o atmintyje gyvi paprastos valstietiškos būties vaizdai. Ypač įsimintinas vandens nešimas. Šaltinis buvo už gero puskilometro, kol mama su kaimyne pareidavo, aptardavo visus kasdienybės reikalus. Kai paaugau, ir mane į tą vandens kelionę pasiimdavo. Man tai būdavo laimės diena, - prisimena Armenas.

Į praeitin nubėgusias vaikystės dienas nukelia ir teminė drobė „Muša sviestą“. Visa tai, kas joje pavaizduota - labai realu, tikra ir iki smulkmenų pažįstama dailininkui. Išraiškingi kaimo moterų veidai. Juose - ir savitas charakteris, ir dvasinis gyvenimas. Bet autoriui ne tai svarbiausia. Jam labiau rūpi ne pati kasdienybė, o vidinė tiesa - gili kaimo gyvenimo, švento, sudvasinto darbo prasmė ir tradicija.

Ir gyvenimas Lietuvoje vis dažniau atsispindi dailininko kūryboje. Galerijoje eksponuojamuose paveiksluose nemažai lietuviškų motyvų. „Kiemas Stulginskio gatvėje“, „Senamiestis“, „Pamėnkalnio gatvė“, „Mergaitė su ramunėmis“, „Rožinis žydras pasaulis“... Tai tik keletas naujų Armeno kūrinių lietuviškąja tematika. Paslaptimi dvelkia besikartojantys vakaro, tylumos, seno namo ant kalvos motyvai...

Vilniaus grožį dailininkas atskleidžia kiek kitaip nei daugelis jo kolegų. Armenas tapo ne garsius architektūros ansamblius, ne jų fasadus, bet tai, kas slypi už jų, kuo gyvena paslaptingi senojo miesto kiemai kiemeliai. Į Vilnių jis žvelgia poeto žvilgsniu. Šio ciklo kūriniai skaidrūs ir lengvi.

Kita šalis, kitas pasaulis. Bet Armenas visada turi savo spalvas.

- Aš jas labai atsargiai renkuosi, stengiuosi kurti minimaliomis priemonėmis, - sako jis.

Armenas džiaugiasi kūrybai labai palankiu „lietuviškuoju laikotarpiu“. Ne tik todėl, kad turininga paroda paminėjo savo penkiasdešimtmečio sukaktį, bet ir tuo, kad pastaruoju metu gimsta labiau išmąstyti, geriau subalansuoti, kupini geros energijos kūriniai.

- Laikas padeda geriau suprasti ir kūrybą, ir gyvenimą. Dabar mintimis vis dažniau sugrįžtu į praeitį, galiu apžvelgti nueitą kelią. Būdamas Lietuvoje įgijau daug gyvenimiškos patirties, patyriau išgyvenimų, kurie mane labai stipriai paveikė. O tai kaip tik rodo, jog dar daug kas neatrasta, dar daug ką reikia suvokti ir pažinti, - sako antrąją tėvynę pas mus radęs armėnų tapytojas.

Menotyrininkė, humanitarinių mokslų daktarė Nijolė Tumėnienė yra pastebėjusi, kad Armeną neabejotinai galima vadinti menininku iš Dievo malonės. Armėnų dailininko tapyba pavergia širdį iš pirmo žvilgsnio subtilia ir įtaigia kolorito kalba, nuostabiu paveikslo kompozicijos vieningumu.

Pasak jos, šiandien jau galima teigti, kad Babayano individualus stilius susiklostė veikiamas trijų svarbiausių tradicijų: gimtosios Armėnijos, Lietuvos ir Vakarų Europos

meno. Iš armėnų tautos genetinio kodo jis paveldėjo nuostabų kolorito jausmą bei jo emocinio poveikio galią.

„ dailininko tapyba turi daug bendrų bruožų su lietuviška tapyba, ypač su dabartinių penkiasdešimtmečių dailininkų tapyba. Išižiūrėkite į spalvas: atrodo taip, lyg jos būtų atsiradusios iš žemės, gimusios iš augalų ir mineralų, išvengusios natūralumą žudančių industrinių technologijų. O ar ne tokiomis spalvomis tapo savo paveikslus Algimantas Kuras, Ričardas Vaitekūnas, Mindaugas Skudutis?“ – yra teigęs poetas ir dailėtyrininkas, Lietuvos nacionalinės premijos laureatas Alfonsas Andriuškevičius.

Armenas – labai produktyvus menininkas. Gyvendamas Lietuvoje, jis surengė per dvidešimt parodų. Daug jo paveikslų išskeliavo į Jungtines Amerikos Valstijas, Prancūziją, Vokietiją, Olandiją, Daniją.

- Ar patenkintas tuo, kad gyvenate Lietuvoje? – klausiu Armeną.

- Šeima, puikūs vaikai, turiu daug įdomaus darbo. Ko daugiau žmogui reikia? Aš niekuomet nesijaučiu, kad esu emigrantas. Paprastų paprasčiausiai aš gyvenu savo mažoje Armėnijoje, kuri yra Lietuvoje.

Čia, Lietuvoje, aš sutikau daugybę gerų žmonių. Labai norėčiau visiems jiems padėkoti. Už didelį indėlį į mano kūrybinį gyvenimą ypač nuoširdų padėkos žodį tariau UAB „Penki kontinentai“ generaliniam direktoriui Idrakui Dadašovui.

Lietuvos žmonės sulaukė malonios žinios – kelionėms į Armėniją jau nebereikia vizų... Aš labai vertinu šį Armėnijos Vyriausybės žingsnį, kuris neabejotinai padės mūsų tautoms geriau pažinti vienas kitas. Esu įsitikinęs, kad čia svarbų vaidmenį suvaidino Armėnijos ambasadorius Lietuvoje Ara Aivazianas. Tai labai malonus, įdomus, plačių pažiūrų žmogus, kuris itin rūpinasi, kad tarp Armėnijos ir Lietuvos būtų nutiesti platūs dviejų kultūrų pažinimo keliai.

- Kokias norėtumėte matyti savo dukras?

- Padorias, sąžiningas. Bet svarbiausia – norėčiau, kad, kai manęs jau nebebus šitame pasaulyje, joms nereikėtų raudonuoti dėl savo tėvo.

- Ar jaučiate nostalgiją tėvynei?

- Armėnija visada mano širdyje. Tai labai padeda sunkią valandą. Bet kai jau visiškai nerandu sau vietos – klausausi Dživano Gaspariano dūduko melodijos. Užburtosios dūdelės iš abrikoso medžio melodija – man pats geriausias vaistas nuo visų negandų.